

УДК 631.115.11:631.16

Чебан Ю.Ю., асистент кафедри бухгалтерського обліку
Миколаївський державний аграрний університет

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Визначено основні напрями, роль та фактори необхідності державної фінансової підтримки фермерських господарств.

Ключові слова: фінансова підтримка, розвиток, фермерське господарство.

*Basic directions, the role and factors of the necessity of state financial support for farmers are considered.
Key words: financial support, development, farm.*

Правові та соціально-економічні перешкоди функціонуванню і розвитку фермерських господарств не дають їм змоги ефективно використовувати наявну матеріально-технічну базу та здійснювати її подальший розвиток. На перший план серед зазначених проблем ми ставимо фінансове забезпечення, оскільки через сучасний стан та систему державної підтримки аграрних підприємств, через складний процес отримання фермером комерційного кредиту, через стан функціонування кредитної і обслуговуваної кооперації на селі та роль районних асоціацій у діяльності фермерських господарств, яка на практиці не відповідає запланованій та відображеній у законодавчо-нормативних актах, через низьку можливість належного матеріально-технічного та ефективного виробничо-технічного обслуговування велика необхідність пошуку найбільш вигідних і доступних напрямів фінансового забезпечення розвитку досліджуваних господарств.

Питання фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств, зокрема і фермерських господарств, є напрямом дослідження таких вчених-економістів, як Л.Б. Гнатишина, В.П. Горьовий, Л.О. Мармуть та ін. Водночас, враховуючи позитивність і корисність зазначених досліджень, на сьогодні постає необхідність вивчення питання фінансового забезпечення не лише в цілому аграрного сектора економіки держави, а й окремих видів господарств, які мають як виробничі, так і законодавчо-закріплені особливості здійснення діяльності.

Метою статті є огляд факторів необхідності здійснення державної підтримки розвитку фермерських господарств, висвітлення стану фінансового забезпечення через Український державний фонд підтримки фермерських господарств, накреслення основних напрямів розв'язання проблем формування та використання фінансових ресурсів.

Економіка має таку природну особливість, як обмеженість ресурсів, що вимагає їх ефективного перерозподілу та використання. В останньому основну та незамінну роль відіграє держава.

Протягом досить тривалого періоду функціонування такої форми господарювання, як фермерське господарство сформувався низка зовнішніх і внутрішніх факторів, що вказують на необхідність державної підтримки розвитку досліджуваних господарств (рис. 1).

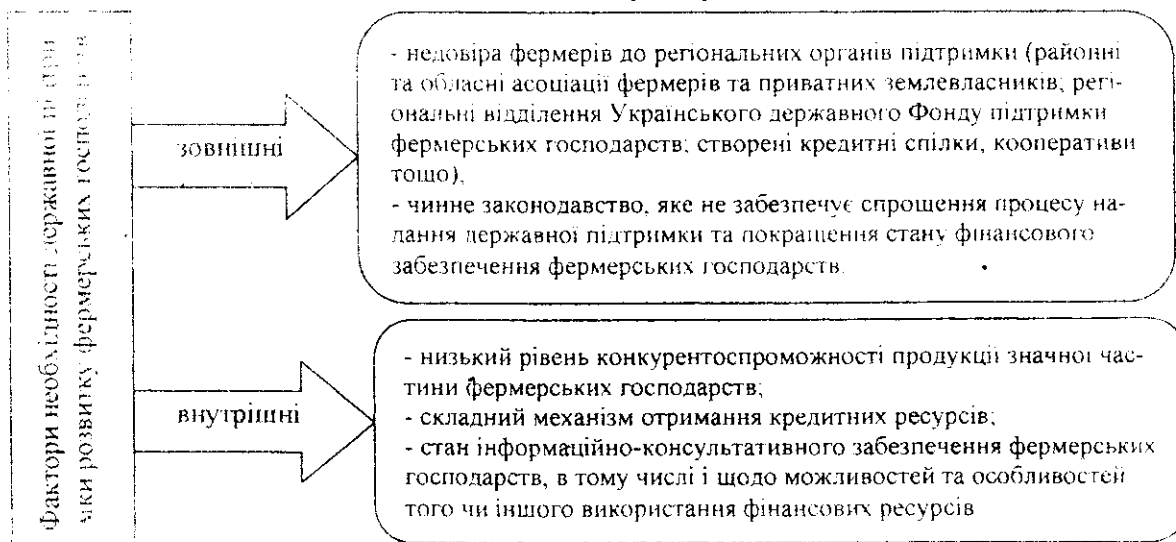

Рис. 1. Фактори необхідності державної підтримки розвитку фермерських господарств*

* Джерело: сформувано автором на основі власних досліджень.

Механізм державної підтримки фермерських господарств закріплений законодавчо. Так, згідно з Законом України «Про фермерське господарство» державним органом підтримки досліджуваних підприємств є Український державний фонд підтримки фермерських господарств (далі – Фонд), основною метою якого є реалізація державної політики щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств [1].

Ефективна діяльність Фонду має сприяти створенню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, кредитних спілок, інформаційно-консультативному забезпеченню фермерських господарств, що безпосередньо впливає на стан фінансових ресурсів досліджуваних підприємств та їх подальший розвиток.

Кошти Фонду використовуються лише з метою фінансового забезпечення фермерських господарств, на поповнення яких в Державному бюджеті Кабінетом Міністрів України передбачаються відповідні фінансові ресурси. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування щорічно передбачають ці кошти в проектах місцевих бюджетів.

Основними принципами отримання фермерськими господарствами коштів державної підтримки через Фонд є:

- на безповоротній основі – новоствореним фермерським господарствам та фермерським господарствам з відокремленими садибами на шлі, передбачені законодавчо (відшкодування вартості проектів відведення земельних ділянок для ведення господарства, відшкодування частини витрат на сплату відсотків за користування кредитами банків, відшкодування частини витрат на придбання першого трактора, комбайна, вантажного автомобіля, відшкодування частини витрат на будівництво та реконструкцію тваринницьких приміщень тощо);
- на поворотній основі під гарантію повернення строком від трьох до п'яти років на здійснення виробничої діяльності, переробку і збут виробленої продукції тощо;
- на поворотній основі строком до п'яти років на придбання техніки, поновлення обігових коштів, розвиток обслуговуючої кооперації та інші.

Кошти, передбачені на фінансову підтримку фермерських господарств на поворотній основі, надаються за результатами відповідного конкурсу, умови та відповідний перелік документів для участі в якому затверджено законодавчо.

Зазначимо, що участь у конкурсі мають право брати фермерські господарства, які не мають заборгованості перед Фондом та своєчасно і в повному обсязі подали належним чином оформлені документи. Причому консультації та методична допомога в формуванні та заповненні зазначених документів є однією з функцій Фонду та його регіональних відділень.

Миколаївське відділення Українського державного фонду підтримки фермерських господарств здійснює підтримку фермерських господарств за трьома програмами:

- на безповоротній основі – «Фінансова підтримка фермерських господарств»;
- на поворотній основі – «Надання кредитів фермерським господарствам» та «Надання кредитів фермерським господарствам за рахунок коштів Стабілізаційного фонду».

Враховуючи лідерські позиції Миколаївської області за чисельністю зареєстрованих фермерських господарств, розглянемо стан їх фінансування через Миколаївське відділення Українського державного фонду підтримки фермерських господарств за програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» (табл. 1).

Таблиця 1

Використання бюджетних коштів за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» через Миколаївське відділення Українського державного фонду підтримки фермерських господарств у 2009-2010 роках*

Показники	2009 рік		2010 рік		Відхилення 2010 року від 2009 року	
	Сума, тис. грн.	Кількість фермерських господарств, яким надано фінансову підтримку	Сума, тис. грн.	Кількість фермерських господарств, яким надано фінансову підтримку	Сума, тис. грн.	Кількість фермерських господарств, яким надано фінансову підтримку
1	2	3	4	5	6	7
Надійшло коштів з державного бюджету на надання кредитів	426,4	x	829,7	x	403,3	x
Використано – всього, в тому числі для:	426,4	6	829,7	14	403,3	8

Продовження табл. 1

	2	3	4	5	6	7
виробництва, переробки та збуту виробленої продукції	246,0	4	500,0	7	254,0	3
придбання техніки, обладнання	-	-	100,0	2	100,0	2
поновлення обігових коштів	180,4	2	229,7	5	49,3	3

*Джерело: побудовано автором на основі інформації Миколаївського відділення Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

Аналізуючи інформацію, наведену в табл. 1, зазначимо, що в 2010 році порівняно з 2009 роком фермерські господарства Миколаївської області за зазначеною програмою отримали майже в два рази більше коштів фінансової допомоги, в тому числі отримали кошти на придбання техніки та обладнання.

В той же час, за досліджуваний період взагалі не отримано коштів на будівництво та реконструкцію виробничих і невиробничих приміщень, розвиток кредитної та обслуговуючої кооперації, що і підтверджує наявність та функціонування діючих кооперативів області.

Враховуючи той факт, що Миколаївська область займає друге місце в Україні за чисельністю фермерських господарств, за зазначеною програмою отримали фінансову допомогу лише 4 % всіх фермерських господарств України, які користувалися коштами програми у 2009 році, та лише 0,3 % зареєстрованих фермерських господарств області у 2010 році.

Також зауважимо, що за період 2008–2010 років у 2010 році вперше не отримано коштів за програмою «Фінансова підтримка фермерських господарств», яка здійснюється на безповоротній основі. Тому інформацію щодо отримання коштів господарствами за зазначеною програмою проаналізуємо за період 2008–2009 років (табл. 2).

Таблиця 2

**Використання бюджетних коштів за бюджетною програмою
«Фінансова підтримка фермерських господарств» через Миколаївське відділення
Українського державного фонду підтримки фермерських господарств в 2008–2009 роках***

Роки	Сума, тис. грн.	Кількість фермерських господарств, яким надано фінансову підтримку
Назначено коштів з державного бюджету на фінансову підтримку фермерських господарств		
2008	3880,4	x
2009	1962,6	x
Відхилення 2009 року від 2008 року	-1917,8	x
Використано – всього		
2008	3880,4	100
2009	1893,6	49
Відхилення 2009 року від 2008 року	-1986,8	-51
в тому числі на:		
відшкодування витрат, пов'язаних з розробкою проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства		
2008	4,3	3
2009	1,5	1
Відхилення 2009 року від 2008 року	-2,8	-2
відшкодування витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за користування кредитами банків		
2008	533,8	50
2009	1076,6	26
Відхилення 2009 року від 2008 року	542,8	-24
часткову компенсацію витрат, пов'язаних з придбанням трактора, комбайна, вантажного автомобіля		
2008	3264,2	40
2009	752,4	17
Відхилення 2009 року від 2008 року	-2511,8	-23
підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації кадрів фермерських господарств у сільськогосподарських навчальних закладах		
2008	78,1	7
2009	63,1	5
Відхилення 2009 року від 2008 року	-15,0	-2

*Джерело: побудовано автором на основі інформації Миколаївського відділення Українського державного фонду підтримки фермерських господарств

Обсяг фінансової підтримки на безповоротній основі за період 2008–2009 років є децю більшим, ніж за іншими програмами. Зазначимо, що в 2009 році фінансова підтримка держави за зазначеною програмою є майже в два рази меншою, ніж у 2008 році, причому 3,5 % отриманих коштів залишилися невикористаними з причини незарахування на рахунок Фонду, тобто частина коштів, можливих до отримання, залишилась лише можливістю.

Чисельність господарств, які отримали безповоротну фінансову допомогу держави за 2008–2009 роки через Фонд, зменшилась вдвічі.

За період 2005–2010 років жодне фермерське господарство не претендувало на отримання фінансової допомоги для часткової компенсації витрат, пов'язаних з будівництвом і реконструкцією тваринницьких приміщень, причинами чого є незадовільний стан тваринництва взагалі та спеціалізація у галузі рослинництва переважної більшості фермерських господарств Миколаївської області.

Зазначимо, що в 2009 році більше, ніж в два рази збільшився обсяг коштів, наданих фермерським господарствам на безповоротній основі для відшкодування витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за користування кредитами банків, що підтверджує факт необхідності залучення в діяльність господарств позикових коштів та їх практичну неспроможність самостійно виплачувати комерційні кредити.

Якщо визначати напрями державної підтримки фермерських господарств, то їх можна узагальнити в три групи:

- фінансово-кредитне забезпечення;
- інформаційно-консультативне забезпечення;
- законодавчо-нормативне забезпечення.

До фінансово-кредитного забезпечення віднесемо цільове бюджетне фінансування цільове кредитування, матеріально-технічну підтримку, кредитну та обслуговуючу кооперацію, лізинг.

Інформаційно-консультативне забезпечення мають здійснювати центри по виробленню інновацій, інформаційно-консультативні пункти, навчальні заклади, органи дорозбудови, асоціації фермерів та землевласників.

Законодавчо-нормативне забезпечення повинно регламентувати вищевказані напрями підтримки розвитку фермерських господарств.

Таким чином, подальше функціонування та розвиток фермерських господарств вимагає постійного задоволення своїх виробничих та фінансових потреб, що, в свою чергу, повинно забезпечуватися безперервним відтворенням, залученням та формуванням всіх елементів виробничого потенціалу. Стан сучасного відтворення характеризується відсутністю фінансових можливостей для ведення виробництва в необхідних напрямках та обсягах.

Роль державної фінансової допомоги в такій ситуації є беззаперечною, але на сучасному етапі деякічені вже не надають їй першочергового значення, оскільки «фінансові вливання у вигляді дотацій та державної підтримки ... мають здатність закінчуватися» [2]. Ми також частково погоджуємося з такими поглядами.

На нашу думку, державна підтримка має також бути у вигляді відродження довіри фермерів до асоціацій фермерів, кооперації, кредитних спілок, Фонду підтримки фермерських господарств, результатом якої стане активність та розвиток досліджуваних підприємств на засадах самофінансування, що, безумовно, впливатиме на фінансовий стан та стан матеріально-технічної бази функціонуючих фермерських господарств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про фермерське господарство [Електронний ресурс]: Закон України від 19 червня 2003 р. № 973 – ІV (зі змінами і доповненнями). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Гнатишин Л.Б. Позиції фермерства України в контексті відтворення виробничого потенціалу та впливу зовнішніх чинників [Електронний ресурс] / Л.Б. Гнатишин. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vviev/2011_2/12.pdf

Стаття надійшла до редакції 2.04.2012.